

CAIUS DOBRESCU.

ANTI-CASTALIA, UN NOU UMANISM?!

Nu știu exact de ce succes se va fi bucurat la apariție – iată, au trecut de-atunci doi ani – ultimul roman al lui Caius Dobrescu, *Teză de doctorat* (Editura Polirom, 2007). Cred că, deși văzut de multă lume în librării (e, totuși, un roman care se apropie de 1000 de pagini), va fi părut multora mai degrabă o curiozitate. Cîți l-or fi citit? Sau, mai exact, cîți se pot lăuda că l-or fi citit integral? Nu va fi crezut nimeni că e vorba chiar de o teză de doctorat? Sau măcar un ghid despre cum se scrie o teză de doctorat? Tocmai s-a retipărit la noi o carte a lui Eco despre cum se scrie o lucrare de licență... care, firește, nu depășește, cred, vreo 200 de pagini. Nu-i vorbă, textul de pe coperta a IV-a a cărții sfîrșește cu următoarele cuvinte: „*Teza de doctorat* are tot ce îi trebuie pentru a atrage cititorul cel mai pretențios: o poveste care te ține cu sufletul la gură, umor de calitate și o panoramă inedită și plină de sarcasm a societății românești de după 1989”. În realitate, cartea are nevoie de un cititor rafinat, care să intre în convențiile propuse și să se bucure de spectacolul, textual înainte de toate, ca și cum s-ar afla într-un labirint în care rătăcești fără frică. Chiar dacă, la drept vorbind, o anume frică pîndește la orice pas. Mai mult, o construcție sofisticată,

și nu neapărat narativ, ca un amalgam în care se topesc întâmplări și personaje și în care gracilul și ingenuitatea stau alături de grotesc și burlesc. Caius Dobrescu își proiectează cititorul într-un spațiu labirintic și infernal, jucându-se cu registrele limbii, cu ipotezele textuale, cu planurile virtuale în care se mișcă cu siguranță și forță. Cine nu îndrăznește să citească tot romanul (nu prea cred că povestea în sine te ține cu sufletul la gură sau, oricum, nu în sensul consacrat), ar putea măcar să caute în labirintul textual cele două basme care cuceresc prin desenul fin al epicii sau, dacă este masochist, cele câteva zeci de pagini în care textul, scăpat de sub controlul rațional al personajului care își scrie teza de doctorat, capătă forma unei limbi hipertrofiate, malformate, copleșite de intruziuni aproape fiziologice. Oricum, un cititor comod, deși fin, ar putea să spună că preferă știu eu ce roman anglo-saxon în care întâlnește toate acestea și ceva în plus. Și-atunci, ce mai rămîne din roman decît așa-zisul conținut, adică lumea pe care o poți recunoaște, dar de care tocmai te-ai săturat în viața de zi cu zi? De va fi existat un astfel de reproș, eu cred că ține tocmai de maturitatea unei literaturi capacitatea de a-și asuma pe cont propriu experiențe textuale provocatoare. De a-și construi astfel traiectul și identitatea.

În fine, ca prezentare elocventă a romanului, aș cita restul fragmentului de pe coperta a IV-a a cărții: „Romanul lui Caius Dobrescu este o construcție monumentală, aiuritoare și amuzantă la culme, ridicată pe scheletul unei false teze de doctorat, scrisă de un oarecare Gică Ludu, fost consilier prezidențial, fost redactor al unei televiziuni private, personaj emblematic pentru tranziția României postdecembriste.

Presărat, pentru a adormi vigilența unei onorate Comisii doctorale, cu fragmente pseudoștiințifice și cu referințe bibliografice de un haz nebun (Persill, 1994; Touraine & Tourette, 1970; Blowjob & Blowjob, 1993; Măâmaje & Tăătăje, 1969), textul – care e de fapt istoria vieții «doctorandului» – devine o cavalcadă printre mineriade, aventuri cu yoghini și afaceri în care se amestecă Împăratul ȝiganilor, profesori universitari și politicieni (pe care, din nebagare de seamă, i-am putea confunda cu persoane reale). Nu lipsesc nici basmele, pentru că Gică Ludu este, în momentul povestirii, administratorul unei fundații care se ocupă de un numeros grup de copii, iar pentru ei eroul reconvertește tot acest amalgam de afaceri veroase, șantaj și politică murdară în cheie feerică”. Într-adevăr, o satiră cu rădăcinile în Petronius și în Rabelais, în care romancierul desfășoară ample scenarii ale burlescului și grotescului – ceva din paradisul viciilor pictat de Bosch se găsește aici –, o lume pe dos care se joacă la limita antifrazei, în așa fel încât, prins în malaxorul pe care îl ilustrează, Gică Ludu – personajul narator al cărții – își transformă existența în discurs și lumea în teză. În fapt, elaborarea tezei, forma ei ultimă și susținerea publică se suprapun, dovada cea mai bună și poate cea mai la vedere a simultaneității organice pe care autorul ne-o propune. Căci, oricât am rămîne pe terenul satirei (cînd atitudinea nu e evidentă – discursul prim e numai al personajului –, ea ascunde cu atît mai mult un hohot de rîs), discuția cred că ar trebui mutată spre alte zone, unele dintre ele intrînd în orizontul de cercetări teoretice ale lui Caius Dobrescu.

În fond, dacă hohotul de rîs și marea viziune satirică pot fi ignorate, chit că sînt fundamentul pe care se

clădește lumea, ceea ce n-ar trebui să trecem cu vederea e tocmai interogația implicită și permanentă privind identitatea lumii în care viețuim, formulată într-un fel sau altul chiar de autorul tezei. O teză care se numește *Problemele dezvoltării: o relectură la cumpăna mileniilor*. Or, dincolo de ironia implicată aici, dincolo de mimarea (butaforică) a unei probleme, cumpăna mileniilor, nu neapărat în sens cronologic, ci, dați-mi voie, ontologic, e într-un fel sau altul miza acestei cărți. De amintit faptul că în memoria doctorandului s-a mai păstrat, invocată uneori cu urme încă de nostalgie, imaginea Celuilalt Maestru, a celui care cultiva spiritul. Cel mai adesea, însă, amintirea lui e dublată de reproșul făcut sieși că va fi rămas atîta timp în preajma lui, devenit Anti-Maestru. Citim: „Celălalt Maestru era subtil pînă la a nulifica orice prezență. Ne, ca să spun așa, subtiliza suportul oricărei experiențe empirice. Aveam senzația că, dacă aș fi încercat să apuc vreun obiect din preajma lui, amprentele mele ar fi rămas, *imponderabile, dar distincte*, în aer. Era un profesor, e adevărat, de o infinită sofisticare și de o înspăimîntătoare erudiție, cu eleganța retoricii și a vestimentației mereu în *dialog* și armonie. Părea, pe lîngă Maeștrii mei legitimi, Spiritul însuși. Numai că, după cum aveam să înțeleg, nu fără o crispare dureroasă, el era un propagandist al gândirii descărnate, al vidului. În timp ce iubiții mei dascăli, Onorata mea Comisie de astăzi, reprezentau Adevărata Consistență, adică apăsarea, *densitatea*, volumul Vieții înseși”. Altundeva, după ce își amintește de William Blake, invocat de Celălalt Maestru, eroul se fixează pe detalii pe care le explorează cu acribie, pentru a-și denunța astfel propria prezență în fața Comisiei. Eroul? Un ins care se supune interogatoriului (o altă

referință, aici, făcută chiar de personaj, e celebra *Lecție de anatomie*), în așa fel încît cei care-l văd și-l cercetează să-i poată vedea „labirintul intestinului”. Or, imaginea Celuilalt Maestru revine aici astfel: „Dar n-aș vrea să dezgust Onorata Comisie cu asemenea reverii ale *preciziei chirurgicale*. N-aș vrea s-o atrag în acel gen de lume în care cangrenele par forme de iluminare și beatitudine, lume pe a cărei muchie ne aducea atît de des Celălalt Maestru. Maestrul secret sau, mai bine zis, Anti-Maestrul. Asta m-a speriat și m-a revoltat întotdeauna la el”. Chiar dacă unii vor recunoaște sub emblema Celuilalt Maestru pe unul sau pe altul dintre magiștrii lui Caius Dobrescu, chestiunea e neinteresantă în sine și ține cel mult de anecdotică. În imaginea aceasta Caius Dobrescu investește felul în care vede el modernitatea sau un anumit mod de a fi al umanității. Un timp al spiritului pur, al austerității și devoțiunii, pentru care materia are doar sensul iluminării. Nu Castalia aceasta face obiectul scenariilor lui Caius Dobrescu. El construiește, în fond, o Anti-Castalie. Că ar putea fi numită postmodernism e o problemă poate neinteresantă în sine. De fapt, chiar este de văzut dacă cele două „milenii” sînt reprezentate de modernism și postmodernism din moment ce modernismul însuși începe pe ruinele gîndirii creștine și ale spiritului religios. Firește, discuția e de purtat în altă parte. Cert este că imaginea emblematică a spiritului și poate a modernității – șarpele înghițindu-și coada, suficient sieși – ilustrează de data aceasta, obsesiv, un timp al materialității pure, al căderii în visceralitate, în forme care proliferază haotic. Este o răsturnare de perspectivă care dă măsura angajării într-o anume etică a romanului lui Caius Dobrescu. De

aici, de asemenea, obsesia labirintului, al cărui fir, așa cum se construiește el, se datorează hazardului. Pe fondul acesta, felul în care e scris romanul, construcția lui, amploarea-i sînt consecința clară a ogîndirii prin sine a unui mod de a fi al lumii.

În fine, o Anti-Castalie pe care am așeza-o pentru o clipă (cum a făcut-o într-un fel Ion Barbu, din celălalt mileniu însă) în brațele balcanismului. Dincolo de formulele de adresare amintind de relația noastră cu Țarigradul („Înalți Prelați ai Templului cunoașterii pozitive” li se adresează la un moment dat autorul tezei membrilor Înaltei Comisii și nici nu știu dacă e aceasta, printre atîtea altele, formula cea mai elocventă) și cu fanariotismul de mai tîrziu, totul se desfășoară într-o curgere fără formă în care materia există prin sine. În fond, un imn, întors, antifrastic, închinat acestei materii purulente și, cum am citit deja mai devreme, cunoașterii pozitive. Pe fondul acesta, în roman apar cîteva întrebări implicite care aparțin humusului postmodern. Nu fac decît să le enumăr aici, căutînd eventual ilustrările cele mai elocvente. Iată, de exemplu, tema incertitudinii și a confuziei: „*Motivația mea pentru redactarea prezentului document, probabil unic în analele mondiale ale cercetării, nu este, așadar, nici orgoliul și nici dorința de-a limpezi ceva cuiva. Ce motivație aș putea avea pentru un asemenea demers cînd, dimpotrivă, mie unuia mi se pare că tocmai confuzia este humusul mănos, hrănitor, care susține continua risipă de energie fără de care miracolul material al Vieții s-ar stinge de pe fața pămîntului*”. Sau, frecventă, tema relației dintre hazard și sens, dintre accident și fatalitate. O alta, dragă vremurilor mai noi, deși veche de cînd lumea, privește chestiunea slăbiciunii

care devine sau ascunde/relevă putere. Ori faptul că totul este manipulare, iluzie, intoxicare, într-un spațiu care se construiește pe relația dintre adevăr al lumii și transparență a ei. Undeva apare invocat chiar proiectul Luminilor, „această perspectivă teleologică” care, la rîndul ei, „este subîntinsă de un discurs al încrederii absolute în rațiune, care amenință să devină un discurs al puterii, al autorității transcendente”. În fine, nu cumva tocmai o asemenea critică a modernității – făcută din perspectiva stîngii pragmatice și devotate materiei – ar legitima haosul postmodern? În totul, un spațiu labirintic (motivul e frecvent), ca și cum lumea ar fi un stomac uriaș, reluîndu-l pe cel mic, al personajului însuși, devărgînd totul din jur, producînd malformații, metamorfoze, o digestie colosală. Ce leit-motiv mai bun pentru toate acestea decît o corporalitate scăpată din frîu, o fiziologie expusă manifestîndu-se prin sine însași, un trup care umple spațiul gol din jur dintr-un fel de spaimă de vid a materiei? O materie pură, în sensul că-i lipsește orice transcendență, din care a dispărut nostalgia oricărei transcendențe și care trăiește prin sine. Toate aceste teme ar merita poate discuții distincte, cu ilustrări care ramificate în întregul corp al romanului.

Dincolo de temele acestea, așadar, această Anti-Castalia ca o coborîre în Infern, dublată, firește, de întrebarea subînțeleasă (deși uneori aproape formulată) dacă nu cumva Infernul e un nou umanism, dacă nu cumva Infernul e noua formă a Paradisului. Iată: „Numai datorită antrenamentului pe care-l făcusem cu herbal am putut ajunge acolo, la acea înălțime amețitoare, *în plină percepție* suprasensibilă, și totuși intens materială, a aceluia caca cald, ubicuu,

protector și hrănitor care este lipsa oricărui sens”. De altfel, o coborîre în Infern, ca în epopeile de odinioară, chiar există, ca emblemă a timpului pe care eroul îl trăiește, ilustrându-l elocvent cu propria-i ființă. Un Infern în care totul este la vedere, în care materia proliferază prin ea însăși, în care lumea nu mai este ținută în echilibru.

În fine, ca să umplu eu însumi spațiul oferit de paginile „Convorbirilor Literare” (a umple spațiul cerut de zețar era spaima ludică a lui Caragiale – dar, la drept vorbind, nu știu exact cum mă voi înscrie în dreptunghiul oferit de pagina revistei care mă adăpostește, s-ar putea să fiu deja în exces, revărsându-mă lax peste margini), ce-aș mai putea face decât să citez în continuare din roman. Iată: „Corpul meu masiv și pufos mă face să fiu conștient că nu pot să determin în orice moment în ce loc din spațiu mă aflu *cu exactitate*. Fiindcă el se află într-o continuă *dilatare*, odată cu globul planetar și cu întregul univers. Această formă de beatitudine este, îmi place să cred, un cadou pe care mi-l face Natura cu N mare, dinăuntru propriei mele naturi, cu n mic, interioare. Ca să-mi arate că știe că o iubesc și o venerez”. Așadar, căderea ca euforie și pierderea umanității ca nou umanism, iată zona fragilă a interogațiilor neliniștitoare pe care se mișcă romanul lui Caius Dobrescu.

[„Convorbiri Literare”,
nr. 9, septembrie 2009]